

Sviták, Zbyněk

Kdo byl písař V II 4?

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1997, vol. 46, iss. C44, pp. [37]-57

ISBN 80-210-1763-5

ISSN 0231-7710

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102111>

Access Date: 02. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ZBYNĚK SVITÁK

KDO BYL PÍSAŘ V II 4?

Ze zásoby diplomatického materiálu poslední čtvrtiny 13. století se vyděluje stejnou rukou psaná skupina listin, jež byla nejdříve identifikována mezi panovníckými písemnostmi krále Václava II. Písař těchto listin byl označen siglou V II 4.¹ O grafické produkci tohoto písaře bylo konstatováno, že byl ovlivněn rukou bývalého písaře a notáře listin královské kanceláře Přemysla Otakara II. mistra Jindřicha, který působil v kanceláři sice anonymně, ale i nadále v době vlády mladého Václava II.² Tato přfbuznost vedla dokonce ke ztotožnění obou rukou, když některé listiny našeho písaře byly považovány přímo za grafické dílo Jindřichovo.³ Písaři V II 4 bylo zpočátku přisuzováno autorství jen pěti listin,⁴ neomezíme-li se však pouze na listiny královské a na období vlády Václava II., ale vezmeme-li v úvahu písemnosti i z dalších období, zvláště z interregna, lze tento seznam rozšířit na více než dvojnásobek. Doposud se podařilo zjistit ruku písaře V II 4 u následujících jedenácti listin:

- A) 1281, září 16. – , Petr, probošt vyšehradský, – spor s kapitulou. (RBM nemá; SÚA Praha).⁵
- B) 1282, června 1. Vyšehrad, Gotfried, probošt pražský a kustod vyšehradský, společně s vyšehradskou kapitulou – spor s proboštem Petrem. (RBM II, s. 549, č. 1277; SÚA Praha, A 2 (A 1 Jindřich)).⁶

¹ Pojsl, M. – Řeholka, I. – Sulitková, L.: *Panovnícká kancelář posledních přemyslovců Václava II. a Václava III.* SAP 24, 1974, s. 263.

² Pojsl, M. – Řeholka, I. – Sulitková, L.: *Panovnícká kancelář*, s. 324. O životních osudech mistra Jindřicha viz: Dušková, S.: *Kdo byl notář Jindřich*. SPFFBU C 7, 1960, s. 59–74.

³ Jde o listiny A, B, C a K z následujícího seznamu.

⁴ Pojsl, M. – Řeholka, I. – Sulitková, L.: *Panovnícká kancelář*, s. 264.

⁵ Listina byla připojena k Jindřichovu grafickému dílu. Viz Šebánek, J. – Dušková, S.: *Česká listina doby přemyslovské. (Listina nižších feudálů duchovních – listina feudálů světských.)* SAP 6, 1956, s. 161, pozn. 59; Dušková, S.: *Kdo byl notář Jindřich*, s. 63.

- C) 1282, června 1. Praha, Petr, probošt vyšehradský, – spor s kapitulou. (RBM II, s. 540, č. 1276; SÚA Praha).⁷
- D) 1283, června 14. Praha, Bernard, plebán v Sušici, – pověření pražského klerika Petra, aby Bernarda zastupoval ve sporu s klášteřem ve Windberku. (RBM II, s. 1188, č. 2717; StA Mnichov).
- E) 1283, října 6. Praha, opat strahovský Jordán společně s jinými rozhoduje spor mezi klášteřem ve Windbergu a plebánem v Sušici o faru v Sušici. (RBM nemá, StA Mnichov).
- F) 1284, března 6. Praha, Václav II. pro klášter waldsaský. (RBM II, s. 565, č. 1310; StA Mnichov).
- G) 1284, srpna 28. Klášterní Hradisko, Václav II. pro klášter sv. Jakuba v Olomouci. (RBM II, s. 572, č. 1321; SOA Olomouc).
- H) 1284, listopadu 28. Praha, Václav II. pro kapli sv. Václava v Praze. (RBM II, s. 575, č. 1332; Archiv Pražského hradu.)
- I) 1286, února 18. Brno, Václav II. dosvědčuje, že mu byly předloženy listiny o prodeji vsi Divák herburskému klášteři v Brně. (RBM II, s. 589, č. 1368, MZA Brno.)
- K) 1286, února 28. na hradě brněnském, Gerhard z Obřan – slib věrnosti Václavovi II. (RBM II, s. 591, č. 1373; SÚA Praha).⁸
- L) 1289, února 6. Praha, Václav II. pro Fridricha Míšeňského, smlouva o výměně statků za hrady. (RBM nemá, StA Drážďany).⁹

Z přehledu je patrné, že se s rukou píše V II 4 setkáváme mezi lety 1281 – 1289, přitom ale těžiště jeho činnosti leželo jednak v druhé polovině interregna a potom v počátcích vlády Václava II. Z této doby, ohraničené druhou polovinou roku 1281 a koncem roku 1284, pochází převážná většina listin napsaných touto rukou – plných osm z jedenácti. Dále se pravidelně jako písař neuplatňuje, až na dvě výjimky – totiž v únoru roku 1286, kdy máme jeho ruku doloženou dvakrát, a opět v tomtéž měsíci roku 1289. Jeho působení mezi lety 1285 až 1289 lze po písařské stránce tedy považovat za výjimečné.

S rukou V II 4 se setkáváme v jednak záležitostech vyšehradské kapituly (listiny A, B, C), především však v několika listinách královských (listiny F, G,

⁶ Obě vyhotovení této listiny byla považována za Jindřichovo grafické dílo. Viz Šebánek, J. – Dušková, S.: *Česká listina*, s. 161, pozn. 59; Dušková, S.: *Kdo byl notář Jindřich*, s. 63; Krejčíková, J.: *Vnitřní poměry vyšehradské kapituly v letech braniborské nadvlády*. SPFFBU C 29, 1282, s. 146 n.

⁷ Listina byla přiřazena k Jindřichovu grafickému dílu. Viz Šebánek, J. – Dušková, S.: *Česká listina*, s. 161, pozn. 59; Dušková, S.: *Kdo byl notář Jindřich*, s. 63; Krejčíková, J.: *Vnitřní poměry*, s. 146 n.

⁸ Tento slib věrnosti byl společně s ostatními přiřazen k Jindřichovu grafickému dílu. Viz Šebánek, J. – Dušková, S.: *Česká listina*, s. 207, pozn. 180; Dušková, S.: *Kdo byl notář Jindřich*, s. 61. Za upozornění na tuto listinu děkuji kolegovi Havlovi.

⁹ Z téhož dne pochází i listina Fridricha Míšeňského pro krále Václava, která představuje potvrzení smlouvy o výměnu statků z druhé strany. Je uložena v Korunním archivu. Obě listiny obsahují stejné pasáže a jsou si stylisticky velmi blízké.

H, I, L), k nimž musíme přiřadit ještě slib věrnosti Gerharda z Obřan (listina K), který vznikl ve prospěch a z iniciativy královské kanceláře. Dále našeho písaře nalezneme ve dvou listinách týkajících se sporu mezi plebánem v Sušici a klášterem ve Windberku (v Bavorsku) o faru v Sušici (listiny D a E). První se týká jmenování pražského klerika a plebána ve Starých Bucích Petra zástupcem (prokurátorem) sušického plebána Bernarda ve sporu, druhá potom samotného sporného jednání a jeho výsledku. Obě listiny jsou vydány v Praze, čímž se poněkud přibližují k oběma vydavatelským okruhům, vyšehradskému i královskému, zároveň však stojí poněkud stranou, protože delegovaným rozhodčím tohoto sporu je strahovský opat.

Grafická podoba písemného projevu písaře V II 4 byla viditelně ovlivněna podobou písma písaře V II 3, který je ztotožňován s protonotářem královské kanceláře Přemysla Otakara II. mistrem Jindřichem.¹⁰ Dá se skutečně říci, že obě písma jsou si na první pohled velmi podobná. Proto je pochopitelné, že některé listiny ze shora uvedeného seznamu mu byly původně připisovány.

Celkovým charakterem písma jde, stejně jako u Jindřicha, o minuskulu, ale pro Jindřicha typická okrouhlost liter je u V II 4 potlačována a u některých písmen dochází k občasnému lámání dřívků.¹¹ Také celková úhlednost písemnosti nedosahuje úrovně Jindřichovy. Listiny napsané rukou V II 4 působí neupraveným a ušpiněným dojmem, ač jsou uloženy v různých archivech.

Pro V II 4 je charakteristická „netrpělivost ruky“. Ta se projevuje velmi častým výskytem zkratk nejen na konci, ale i uprostřed slova, které jsou tvořeny jedním tahem společně se zkracovaným slovem, když ruka pokračuje v tahu a zkracovací znaménko je vlastně pokračováním tahu písmena ve slově. Zejména to platí pro všeobecné zkracovací znaménko, ale i pro –er a –ur. Tento jev je u V II 4 pravidelný a velmi častý, jiní písaři (i Jindřich) jej používají náhodně. S touhou rychleji psát souvisejí i prodloužené horizontální tahy u některých písmen, např. u zkratky pro „et“ je delší vodorovná střední část, u litery „g“ je spodní smyčka protažena za písmeno.¹² Některé litery jsou potom tvořeny jiným způsobem než u Jindřicha, jako třeba koncové „s“ ve tvaru číslice 6, přičemž postup písaře je právě opačný, než je při psaní šestky obvyklé. Písař počíná od smyčky ve středu písmene, přičemž mnohdy navazuje zcela plynule na předcházející písmeno. Také písmeno „a“, je-li na počátku slova, je tvořeno jedním tahem, když dolní břicho je nahrazeno smyčkou. Velikost takového „a“ převyšuje okolní text a dosahuje téměř k horní dotaznici.

¹⁰ V listinách Přemysla Otakara II. je označen siglou P II 81 viz Šebánek, J. – Dušková, S.: *Das Urkundenwesen König Ottakars II. von Böhmen*. Archiv für Diplomatik, Schriftgeschichte, Siegel- u. Wappenkunde 15, 1969, s. 275. V listinách Václava II. je jeho ruka označena siglou V II 3 viz Pojsl, M. – Řeholka, I. – Sulitková, L.: *Panovnická kancelář*, s. 262 n.

¹¹ Ke grafické podobě produkce písaře V II 4 srovnej také Pojsl, M. – Řeholka, I. – Sulitková, L.: *Panovnická kancelář*, s. 264.

¹² Tyto skutečnosti zřejmě vedly k zařazení písma V II 4 pod polokurzívu. Viz Pojsl, M. – Řeholka, I. – Sulitková, L.: *Panovnická kancelář*, s. 262 pod vlivem Spunar, P.: *Genese české bastardy a její vztah k českým prvotiskům*. LF 78, 1955, č. 1, s. 37.

Za typický rys píše V II 4 lze také považovat okolnost, že téměř nikdy nepoužívá pro všeobecné zkracovací znaménko otevřené „a“, které je tak typické pro Jindřicha. Nahrazuje je většinou vodorovnou čárkou a použije-li otevřeného „a“, má tato zkratka zcela osobitý tvar, připomínající vlnovku. Také zkratka pro „-us“ má zvláštní podobu ve tvaru kapky obrácené špičkou dolů. Pravidelně v textu na místech, kde je možná dvojnásobná varianta psaní, totiž psát „t“ nebo „c“, na rozdíl od Jindřicha místo litery „t“ důsledně píše „c“ ve slovech jako „gracia“, „tocius“, „indiccionis“ atd. I přes tyto osobitosti lze naopak nalézt dosti podobností s Jindřichovou rukou, že lze hovořit o jisté míře ovlivnění písma a následné podobnosti, která vedla v minulosti k přiřčení některých písemností k Jindřichovu písařskému dílu.

Výskyt ruky V II 4 v diplomatickém materiálu v souvislosti s rukou Jindřichovou vykazuje překvapující souvislosti. Poprvé ji totiž nalzáme na listině vyšehradského probošta Petra z 16. září 1281, která se týká dlouhodobého sporu mezi kapitulou a proboštem Petrem (listina A), a ze stejného dne pocházejí dvě vyhotovení další Petrovy listiny, týkající se téhož sporu, které psala ruka mistra Jindřicha.¹³ Obě ruce tedy píší na jednom místě a ve stejný den.

Máme však k dispozici ještě další příklad toho, jak oba dva písaři píší ve stejný okamžik. Datem je 1. červen 1282. Z toho dne jsou dochovány dvě listiny, které se obě opět týkají sporu vyšehradské kapituly s jejím proboštem. První listina vydaná proboštem Petrem je v jednom exempláři, druhá, kterou vydává vyšehradská kapitula se dochovala ve dvou vyhotoveních.¹⁴ Ruka V II 4 píše z těchto tří pergamenů dva, totiž listinu první a z druhé potom jedno z vyhotovení (listiny B a C). Autorem druhého exempláře této listiny není nikdo jiný než mistr Jindřich.

Stylistický rozbor písemností psaných rukou V II 4 přinese také podstatné náznaky příbuznosti k dílu mistra Jindřicha. Z našich úvah však předem vyloučíme mezinárodní smlouvu mezi Václavem II. a Fridrichem Míšeňským (listina L), protože vznikla jako produkt mezinárodního jednání a na její výstavbě se, díky jejímu charakteru smlouvy, podílelo pravděpodobně více osob.¹⁵ Ze stejného jednání se dochovala i listina Fridricha Míšeňského pro Václava II.,¹⁶ která je textově téměř shodná s listinou L. Ačkoliv tu lze nalézt některé společné obraty s jinými listinami V II 4, je velmi nejisté ji přiřadit pouze jednomu notáři. Z dalšího rozboru také musíme vyloučit listiny A, B a C, protože se v nich projevuje styl mistra Jindřicha a lze potvrdit přiřazení těchto listin k jeho dílu.¹⁷ Pro svoji stylistickou prostotu se k rozboru také málo hodí pověřovací listina plebána v Sušici Bernarda pro faráře ve Starých Bucích (listina D) a také neově-

¹³ *RBM II*, s. 540 č. 1251 (A1, A2).

¹⁴ *RBM II*, s. 549 č. 1276; s. 549 č. 1277 (A 1, A 2).

¹⁵ Ze stylověkritického rozboru ji vylučují i Pojsl, M. – Řeholka, I. – Sulítková, L.: *Panovnická kancelář*, s. 278 pozn. 35.

¹⁶ *RBM II*, s. 630, č. 1467.

¹⁷ Srovnej Šebánek, J. – Dušková, S.: *Česká listina*, s. 161, pozn. 59; Dušková, S.: *Kdo byl notář Jindřich*, s. 63; Krejčíková, J.: *Vnitřní poměry*, s. 146 n.

řený mandát Václava II. ve prospěch kaple svatého Václava v Praze (listina H). Ač nemáme v úmyslu je zcela vyřadit, není možné na ně spolehnout jako na primární pramen, lze k nim ovšem potom zpětně přihlídnout.

K pokusu o postžení stylu písaře V II 4 zbývá tedy z jedenácti listin pouhých pět (E, F, G, I, K). Z těchto listin byly čtyři vyhotoveny ve službách královské kanceláře; z nich tři jsou konfirmace (F, G, I), jedna obsahuje slib věrnosti (listina K). Poslední listina vznikla mimo kancelář (listina E).

Konfirmace F, G a I byly již dány do souvislosti především na základě srovnávání dispozic,¹⁸ jejichž shoda u listin F a G je zvláště výrazná:

- E) „... privilegium ... vidimus et examinari mandavimus diligenter. Cumque predictum privilegium non abolitum, non cancellatum, nec fuisset in aliquo viciatum, illud de verbo ad verbum transscribi iussimus et presentibus inseri, cuius continencia talis: ... Nos autem ea, que per nostros progenitoribus pie et racionabiliter concessa existunt, in suo cupientes robore permanere, gracias, libertates, exempciones et omnia alia iura ... rata et grata tenemus ipsaque omnia potestatis nostre plenitudine confirmamus.“
- G) „... privilegia ... concessa ..., que coram nobis examinari mandantes non abolita, non cancellata, nec viciata invenimus, de verbo ad verbum transscribi mandavimus et tenor privilegii talis: ... Nos autem cupientes, ut ea, que a nostris progenitoribus sunt ... racionabiliter erogata, robur obtineat firmitatis, predicta privilegia, collationes bonorum, libertates, exempciones et alias gracias continencia ... ex certa nostra scientia confirmamus.“

Důležitým se tu zdá výraz „de verbo ad verbum transcribi mandavimus (iussimus)“, který doplňuje formuli o nezávadnosti inzerované listiny, a který tyto konfirmace vyděluje z běžné produkce. Obě listiny mají dále shodnou stavbu, kterou plně zapadají do kancelářské produkce své doby. Počínají intitulací, která je shodná u všech listin Václava II., jež vznikly v letech 1283 a 1284 v kanceláři,¹⁹ pokračují arengou typu cura – retributio a dále promulgací, v níž nalezneme sloveso „noverint“ a zřejmou přibuznost.²⁰ Narace obsahuje slovo „adnuere“²¹ a připravuje svým obsahem půdu pro ověření a nakonec potvrzení

¹⁸ Pojsl, M. – Řeholka, I. – Sulitková, L.: *Panovnická kancelář*, s. 278. Listina G byla dříve považována za stylistické dílo Jindřicha Kvasa. Viz Šebánek, J.: *Čeští notáři na cestě Václava II. za polskou korunu*. *Studia Zródloznawcze* (Commentationes) 4, 1959, s. 78 pozn. 17.

¹⁹ „Wencezlaus, dominus et heres regni Boemie et marchionatus Moravie.“ Vymyká se jedině falzum 14. století, které se hlásí k 6. listopadu 1283 a je určeno pro klášter tišnovský (*RBM II*, s. 561 č. 1301). Zde čteme nepřislušný titul „rex Boemie“.

²⁰ F – „Per hoc igitur privilegium presentes noverint et futuri, quod ...“; G – „Noverint igitur universi tam presentis etatis homines quam future presentis tenorem privilegium inspecturi, quod ...“

²¹ F – „benivole annuere“; G – „favorabiliter annuentes“.

inzerované písemnosti. Obě listiny mají velmi podobnou koroboraci.²² Ale nalezneme tu i podobnosti s ostatními listinami královské kanceláře. Listiny zachovávají podobu ostatních písemností Václavových z počátků jeho panování, kterou jim vtiskl Jindřich.²³ Mají prakticky stejnou strukturu, takže se nijak z kancelářské produkce nevymykají. Arengy jsou stejného typu jako u Jindřicha, podobnost lze nalézt v jeho promulgacích. Dále sloveso „adnuere“ nalezneme v té době i u Jindřicha ve stejném smyslu,²⁴ o koroboracích bude řeč dále.

Právě jejich posuzováním lze dosáhnout zajímavých výsledků. Ty mají v převážné většině listin Václava II. z počátků jeho vlády (z let 1283–1284), kdy vznikly také listiny F a G, ustálenou formu, která je pouze modifikována jinými výrazy. Kostra modelové koroborace je asi tato: „In cuius rei testimonium et robur perpetuo (perpetuis temporibus, firmiter) valiturum presens privilegium fieri et sigillis nostris fecimus communiri.“ Anonymní obrat „in cuius rei testimonium“ bývá častokrát nahrazen podobnými slovy jako v listině F „In quorum ratificationis, confirmationis et exemptionis nostro testimonium ...“, které reagují na obsah listiny.²⁵ Obrat „robur perpetuo valiturum“ je nahrazen slovy „robur perpetuo duraturum“, které se objevuje v listinách F a G. Koroborační sloveso „fecimus“ bývá občas nahrazeno „mandavimus“.

Je zajímavé, že se vedle sebe objevuje kombinace „robur perpetuo valiturum“ a „fecimus“ (a jen jednou mandavimus²⁶), a obrat „robur perpetuo duraturum“ je většinou svázáno s koroboračním slovesem „mandavimus“. Sousedství „robur perpetuo duraturum“ se však nikdy nevyskytuje v těch listinách, které psala ruka V II 3, což je důležité, neboť podobně znějící obrat „robur perpetuo valiturum“ se v našem prostředí objevuje pouze v těch listinách, které psal Jindřich.²⁷ Nalézáme tedy v koroboracích na stejné kostře dvě nápadné varianty. První z nich

22 Koroborace u F – „In quorum ratificationis, confirmationis et exemptionis nostrarum testimonium et robur perpetuo duraturum presens privilegium fieri et sigillis nostris mandavimus communiri.“ G – „In cuius rei testimonium et robur perpetuis temporibus duraturum presens privilegium fieri et sigillis nostris mandavimus communiri.“

23 Tak lze soudit na základě prakticky výsadního postavení Jindřicha při vyhotovování královských písemností v osmdesátých letech Václavovy vlády. Přehled listin podává nejúplněji Pojsl, M. – Řehořka, I. – Sulitková, L.: *Panovnická kancelář*, s. 352 n.

24 V listině 1284 června 30., Praha, Václav II. pro johanity (RBM II, s. 571 č. 1319) „Ut supplicum votis ... annuamus ...“ a dále „Nos autem ... desiderio atque precibus ... annuentes ... confirmamus.“ Tato konfirmace leží po stylistické stránce velmi blízko našich listin F a G.

25 Tak je tomu např. u listin 1283 září 22., Praha pro klášter v Plasech (RBM II, s. 561, č. 1300), 1283 září 24., Praha pro svoji služebnou (RBM IV, s. 1026, č. 2364), 1283 listopadu 21., Praha pro magdalenitky v Zahražanech (RBM II, s. 562, č. 1302), 1284 ledna 10. pro Zlatou Korunu (RBM II, s. 564, č. 1307, 1308).

26 1284 září 12., Nižburk, Václav II. pro hradiský klášter (RBM II, s. 573 č. 1325).

27 Objevuje se ve slezském prostředí viz Irgang, W.: *Schlesisches Urkundenbuch*. V. Band 1282 – 1290. Köln – Weimar – Wien 1993, např. č. 9, 14, 26, 44. Dokladů je možné nalézt více. Listiny jsou vesměs přepisovány notáři knížete Jindřicha IV. mistru Baldvini. Viz Irgang, W.: *Das Urkunden- und Kanzleiwesen Herzog Heinrichs IV. von Schlesien (1270 – 1290)*. Zeitschrift für Ostforschung 36, 1987, s. 17 a n.

patří Jindřichovi, k jehož oblíbeným obrátům patřilo spojení „robur perpetuo valiturum“ a také slovo „fecimus“ v jeho koroboracích často můžeme číst.²⁸ U druhé varianty je možné upozornit na její velkou podobnost s Jindřichovým stylem, danou stejným rámcem, ale i na výrazný rozdíl. Tím je právě fráze „robur perpetuo duraturum“ ve spojení s koroboračním slovem „mandavimus“. Připočteme-li ještě, že „mandavimus“ se zcela výjimečně vyskytuje v listinách sestavených stylizátorem V II 3 (tedy Jindřichem)²⁹ nebo psaných jinou rukou, ale naopak se vyskytuje v listinách, psaných rukou V II 4, můžeme uvažovat, že zřejmě bude patřit jiné osobě. Pro svrchu vytčenou podobnost (valiturum je nahrazeno slovem duraturum) půjde o osobu, jejíž styl je ovlivněn jak Jindřichem, tak také královskou kanceláří.

Jestliže obrat „robur perpetuo duraturum“ by tedy byl charakteristický pro osobu dalšího diktátora, tak jako „robur perpetuo valiturum“ je pro Jindřicha, porovnejme další listiny s tímto obratem. Především uvažujme listinu Václava II. z 12. září 1284, Nižburk pro klášter hradiský, kterou napsala ruka V II 6.³⁰ Listina má typickou kancelářskou strukturu, koroborace obsahuje jak „robur firmiter duraturum“, tak také spojení tohoto obratu se slovem „mandavimus“. Dále je tu možné nalézt stejnou promulgaci jako u listiny F, dispoziční sloveso „concedimus et concessimus“ nemůžeme zatím s žádným dispozičním slovesem porovnat, protože ruka V II 4 žádnou donaci nepsala. Přesto toto slovo nalezneme v podobném významu v listinách F a G.³¹ Pro tyto shody můžeme tuto listinu připojit k dílu písaře V II 4.

Ze stejného dne pochází další listina Václava II. opět pro hradiský klášter, v níž lze rozpoznat Jindřichův diktát.³² Oba dva, V II 4 i Jindřich působí společně v jeden den a tato skutečnost prokazuje, že zatím neznámá osoba musela být součástí panovnické kanceláře, a působila v kanceláři vždy při vyřízení hlavní výkonné síly.

Další listina, jež skýtá dobrou možnost pro připojení k dílu V II 4 je konfirmace z 27. ledna 1288, Praha, kterou Václav II. potvrzuje pražskému kostelu privilegium markraběte Přemysla.³³ Listina v dispozici vykazuje shody s konfirmacemi F a G, také koroborace obsahuje obrat „robur perpetuo duraturum“ i když ve spojení s „iussimus roborari“, ale slovo „iussimus“ nalezneme i v F ve

28 Také v listinách A, B, C.

29 Koroborace v 1284 září 12. Nižburk, Václav II. pro klášter hradiský (RBM II, s. 573 č. 1325): „In cuius ratificationinis et confirmationis nostre testimonium et robur perpetuis temporibus valiturum presens privilegium fieri et sigillis nostris mandavimus communiri“. Listina je v tomto případě dochována pouze v opise.

30 RBM II, s. 572 č. 1324. Pojsl, M. — Řeholka, I. — Sulitková, L.: *Panovnická kancelář*, s. 280.

31 F – „libertates et gracios ... concessas ...“, „... ea, que ... concessa existunt ...“; G – „privilegia ... concessa.“

32 Listina je v dochovaná v opise, RBM II, s. 573 č. 1325. Viz Pojsl, M. — Řeholka, I. — Sulitková, L.: *Panovnická kancelář*, s. 277 a násl.

33 RBM II, s. 617, č. 1430. Listina markraběte Přemysla je z 2. prosince 1233, daná ve Znojmě a je dosud nepublikována. Pojsl, M. — Řeholka, I. — Sulitková, L.: *Panovnická kancelář*, s. 279 ji oprávněně přiřazují k dílu V II 4.

formě „transcribi iussimus“. Její arenga, promulgace a část narace je téměř do slova převzata z listiny z 27. května 1276 pro olomoucký kostel,³⁴ kterou psal notář Jindřich.

Problematictější je přiřazení konfirmace I k předchozím dvěma předešlým (F a G). Souvislost tu není nijak výrazná. Jde o Nos-listinu bez arengy³⁵ se změněnou intitulací vyhovující již roku 1286, v níž vydavatel prohlašuje o několika listinách na prodej vsi Divák ve prospěch herburského kláštera v Brně, že je viděl a prohlédl a neshledal na nich nic závadného. Potvrzovací formule této quasikonfirmace však sama o sobě nestačí,³⁶ také koroborace odpovídá spíše listinám Jana ze Sadské,³⁷ jenž je tu uveden v DPM formuli a navíc i mezi svědky. Pouze sloveso „inspeximus“ v obratu „Item vidimus et inspeximus“ by mohlo odpovídat slovesu „perspeximus“ z listiny H, kterou jsme zatím pro její jednoduchost neuvažovali. Není vyloučen podíl písaře V II 4 na vyhotovení této listiny, ale nemáme oporu pro to, abychom mu písemnost připsali celou; spíše lze uvažovat o spolupráci obou osob.

Listina E se týká řešení sporu o faru v Sušici mezi sušickým plebánem Bernardem a klášterem ve Windberku. Bernard byl v tomto sporu zastupován farářem ve Starých Bucích, pro něhož byla vyhotovena jednoduše stylizovaná listina D, jejíž část se ozve potom v E. Listina E by mohla být ideálním východiskem pro stylový rozbor, protože stojí mimo ostatní okruh listin a tedy omezuje vlivy kanceláře na sestavovatele listiny. Ale tento předpoklad nelze využít, protože listina je vlastně záznamen řešení sporu a je tedy ovlivněna zásahy obou stran a jejich právními formulacemi. Na její konečné formulaci se podílelo jistě více osob, jak můžeme tušit z celé skupiny přítomných znalců práva, jak je listina sama uvádí.³⁸ Nelze tedy automaticky přijmout až příliš často uplatňovanou zásadu, že ten, kdo listinu psal, ji také diktoval.

Nalezneme tu však některé obraty, které vedou jak k Jindřichovu notářskému dílu tak i k formulářům. Tak třeba obrat „Renunciavit bona et spontanea voluntate expresse omni iuri et accioni ...“ nalezneme u Jindřicha v jeho rakouských listinách,³⁹ ale také při řešení konečné situace kláštera magdalenitek v Dobře-

34 CDB V. 2, s. 507, č. 814.

35 Listina nemá arengu jak se domnívá Pojzl, M. – Řeholka, I. – Sulitková, L.: *Panovnická kancelář*, s. 279.

36 Oplrají se o ni Pojzl, M. – Řeholka, I. – Sulitková, L.: *Panovnická kancelář*, s. 279.

37 „In cuius rei testimonium presentes litteras, ut eis fides adhibeatur, plenior, fecimus sigillorum nostrorum appensione muniri.“ Ke koroboracím Jana ze Sadské srovnej Pojzl, M. – Řeholka, I. – Sulitková, L.: *Panovnická kancelář*, s. 303.

38 „Acta sunt hec anno Domini millesimo CoCo octoagesimo tercio, in octava beati Michaelis predicta, in capitulo fratrum Predicatorum Prage, indiccionis duodecime assistentibus nobis magistris Troiano et Welizlao canonicis Pragensibus, qui etiam rogati per eosdem procuratores sua sigilla hiis litteris appenderunt. Interfuerunt etiam hiis omnibus frater Tylmannus, canonicus ecclesie Montis Syon predictae, magister Bartholomeus, advocatus de Praga, Syffridus presbyter iuris peritus, Nicolaus clericus, Wissegradensis canonicus filius Carerii, civis Pragensis, et plures alii anno, die, loco et indiccione prefatis.“

39 Sviták, Z.: *Několik poznámek k životu a dílu protonotáře Jindřicha*. SPFFBU C 42, 1996, s. 6.

nech.⁴⁰ Tato listina se svou strukturou naší listině E podobá, protože v obou se uvádí řada podmínek vyřešení sporu, jež jsou uváděny slovy „promisit“ nebo „renunciavit quoque“. Podobně můžeme listinu E uvést do souvislosti i s listinami A, B a C, které se také týkají řešení sporu. Diktoval je sice Jindřich, ale V II 4 je psal. Mohl tedy znát tyto obraty odtud nebo spíše mohly být obecně známé.⁴¹ Obrat „non vi nec dolo inductus aut metu coactus“ z listiny E nalezneme jak u slibů věrnosti psaných Jindřichem, tak také poněkud modifikované u listiny K, tj. u slibu věrnosti, který psal V II 4; i když tento obrat lze nalézt ve formulářích.⁴² Listina E nemá výraznou koroboraci, podle užití indikce se zdá, že na její vznik měl vliv někdo z kanceláře. Přestože tu nacházíme dosti spojitosti s Jindřichovým dílem, nalezneme také tytéž obraty v jeho formulářové sbírce. Právě proto není možné tuto listinu jednoduše přiřadit k jeho dílu, nemáme-li prokázanou jeho přítomnost u jejího vzniku. Mezi mnoha osobami, které listina uvádí, není Jindřich výslovně jmenován, a je nepravděpodobné, že by byl v případě přítomnosti pominut, protože tu je uváděn i jiný vyšehradský kanovník a další osoby.

Podobná situace je u slibu věrnosti Gerharda z Obrán (listina K). Nalezneme tu podobné obraty jako u listin A, B a C a také u Jindřichem psaných slibů věrnosti. Tyto shody jsou především ve slovních spojeních známých z formulářů. Proto nelze tuto listinu připojit k Jindřichovu dílu, protože se liší od jeho listin v těchto záležitostech,⁴³ které vcelku tvoří stylisticky semknutější celek, z něhož se listina K vymyká.

V listinách psaných notářem V II 4 lze tedy nalézt buď přímo Jindřichův diktát (A, B, C) nebo jeho výrazný vliv, který mohl být zprostředkován jak přes formuláře ale stejně tak i osobně, připomeneme-li si jejich společné grafické působení. Nalézáme tedy u našeho písaře znaky silného ovlivnění mistrem Jindřichem.

Jestliže jsme konstatovali stylistickou i grafickou příbuznost ruky Jindřichovy i ruky V II 4, a navíc je nalézáme při dvou prvních doložených výskytech V II 4, když píší společně v tentýž den listiny v téže záležitosti nebo od jedné listiny každý po jednom vyhotovení, musíme se ptát, zda mezi nimi není ještě nějaký další vztah, který by byl naznačený v listinách, a který by případně umožnil připojit k sigle V II 4 konkrétní jméno.

Osoba, která by mohla být ztotožněna s tímto písařem musí vyhovovat několika podmínkám. Ty určují především písařské okruhy, v nichž V II 4 působil. Protože napsal pět královských listin Václava II., které jsou určeny různým pří-

⁴⁰ *RBM II*, s. 553, č. 1287. Jindřich tuto listinu psal viz D u š k o v á , S.: *Kdo byl notář Jindřich*, s. 65, pozn. 78.

⁴¹ „*renuncians omni iurē*“ CDB V. 2, s. č. 847 ovšem bez slůvka *expresse*. „*Bona et spontanea voluntate*“ se zdá být všeobecně užívaným obratem, i když ve spojení s „*renunciare*“ blízkým zvyklostem v kanceláři.

⁴² Š e b á n e k , J.: *Čeští notáři*, s. 80 n.

⁴³ *RBM II*, s. 560, č. 1298 (Jan z Michalovic), *RBM II*, s. 562, č. 1304 (Dětřich Spatzman), *RBM II*, s. 569, č. 1316 (šlechtici strany Purkarta z Janovic), *RBM II*, s. 570, č. 1317 (šlechtici strany Ojife z Lomnice), *RBM II*, s. 582, č. 1348 (Albert z Lešan).

jemcům, a také slib věrnosti Gerharda z Obrňan, listinu vzniklou nepochybně z iniciativy panovníkova okruhu nebo v jeho prospěch, celkem tedy šest listin královských, musíme jej počítat k písařům panovnické kanceláře, kde byl činný mezi lety 1284–1289. Četnost jeho produkce jej vyzdvihuje z anonymního okruhu jejích členů a přisuzuje mu mezi nimi významnější místo. Grafická i stylistická příbuznost s mistrem Jindřichem hovoří pro větší spjatost jejich činnosti.

Dále se s ním setkáváme jako s písařem listin vydávaných ve vnitřních záležitostech vyšehradské kapituly; nebude proto chybné, když jej budeme hledat mezi tamními kanovníky, což ovšem není nic neobvyklého nebo v rozporu s prvním okruhem, neboť samotné vedení kanceláře je v této době spojeno s hodností vyšehradského probošta. V II 4 tu působí v letech 1281 a 1282, což prodlužuje činnou dobu našeho písaře na léta 1281–1289. Třetím okruhem je dvojice listin z roku 1283, které se týkají přípravy a řešení sporu o faru v Sušici. Protože rozhodčím ve sporu je strahovský opat, a obě jsou datovány v Praze, mohl k napsání písemností použít některého svého klášterního písaře.

V každém případě by hledaná osoba měla vyhovovat podmínce, že totiž roku 1289 mizí z královské kanceláře, protože po tomto datu se s jeho rukou již neseťkáváme. Konečně musíme prokázat existenci hledané osoby u záležitosti, u nichž se setkáváme s rukou V II 4, což s ohledem na mezerovitost pramenů nemusí být právě jednoduché. Nesmí se naopak prokázat, že námi nalezená osoba u některé takové záležitosti zásadně být nemohla.

Díky vzájemné tradiční personální provázanosti panovnické kanceláře a vyšehradské kapituly poskytují obě instituce příliš široký výběr osob pro ztotožnění s písařem V II 4. Naopak třetí okruh by mohl hledání zúžit, proto vezměme tyto listiny za počátek úvah.

Listina E nás seznamuje s vyřešením sporu o faru v Sušici mezi tamním plebánem Bernardem a klášterem ve Windberku. Jako rozhodčí pro tuto kauzu byl delegován strahovský opat Jordán se spolurozhodčími, jež nakonec zastupovali boleslavský probošt Pardus a litoměřický arcijáhen Petr. Spor byl projednáván a rozsouzen v Praze nikoli však ve strahovském klášteře, nýbrž u dominikánů „in capitulo fratrum Predicatorum“, tedy na neutrální půdě, ale i na jinak významném místě, kterému se připisuje konání prvního „zemského“ sněmu.⁴⁴

Odtud se nabízí spekulativní domněnka, zda strahovský opat z titulu funkce rozhodčího nepoužil k zapsání výsledku sporu nějakého člena svého kláštera. V tomto případě by však bylo třeba prokázat jeho činnost v královské kanceláři a na Vyšehradě při řešení vnitřních sporů v kapitule. U listiny C, tedy u jedné z vyšehradského okruhu, je prokázána přítomnost strahovského opata Sifrida, který společně s břevnovským a ostrovským sem přivěsil svoji pečeť. Protože sem všichni tři byli pozváni jako svědci záležitosti, existuje teoretická možnost, že i písemnost napsal písař odjinud, a že ho mohl přivést právě strahovský opat.

⁴⁴ Š u s t a , J . : *České dějiny II. 1, Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví*. Praha 1935, s. 320.

Zároveň by musel napsat i druhé vyhotovení listiny B, protože ta byla vydána ve stejný den. Účast Strahova v jakékoli formě tu však není zdůrazněna, stejně jako se o ní nezmiňuje listina A.⁴⁵ Pokud jde o jeho činnost v královské kanceláři, i tady lze nalézt výhrady. Spojení královská kancelář – Břevnov není běžné, spíše je lze považovat za výjimečné. Osoba by to musela být ve významném kancelářském postavení, protože píše jednu ze smluv věrnosti (listina K), které v ostatních případech píše pro Václava vždy jiná vysoce postavená osobnost v kanceláři, vždy mistr Jindřich, a také V II 4 píše důležitou státní smlouvu s Fridrichem Míšeňským (listina L).

Když zvolíme za výchozí bod listinu D, tedy jmenování pražského klerika a plebána ve Starých Bucích Petra zástupcem sušického plebána Bernarda ve sporu o faru v Sušici, a budeme uvažovat v rámci obecné diplomatické poučky, že pisaře listiny lze nejspíše nalézt mezi těmi, v jejichž prospěch je vydána, nalezneme další možnost, že pisařem byl sám Petr. Ten by si v tomto případě musel napsat sám pro sebe jmenování za zástupce sušického plebána Bernarda a potom by zapsal i rozřešení celého sporu, u něhož ovšem sám měl fungovat jako činná osoba, zástupce nebo přesněji jako, de facto i de iure, představitel jedné ze sporných stran. Je ovšem nepravděpodobné, že by právě toto bylo možné, že by druhá strana ponechala první nespornou výhodu při stylizování listiny samé, totiž potenciální možnost ovlivnit formulace ve vlastní prospěch. Dále bychom museli prokázat aktivitu Petrovu nejen v královské kanceláři, ale především na Vyšehradě. Těžko lze připustit možnost zásahů cizí osoby, již Petr ve vztahu ke kapitule byl, neboť není jmenován jako její příslušník, do jejich vnitřních záležitostí.

Listina E ale poskytuje další východisko, protože jmenuje mezi účastníky rozřešení celého sporu ještě další osoby. Zvláště jmenování a přítomni konečnému jednání byli kanovník strahovského kláštera Tylmanus, mistr Bartoloměj, advokát pražský, probošt Siffridus a další vyšehradský kanovník klerik Mikuláš. Zdá se však, že nejdůležitější osoby byli kanovníci pražští mistři Traján a Velislav, o kterých se listina zmiňuje jako o pomocnících rozhodčího sporu.⁴⁶ Oba lze klást výše, než osoby uvedené slovem „interfuerunt“, v jejich prospěch hovoří obrat „assistentibus nobis“.

Zatímco mistr Traján je v pramenech ukryt a není nikde doložen jako kanovník vyšehradský,⁴⁷ splňuje naše podmínky až podivuhodně přesně druhý jmenovaný, mistr Velislav, kanovník pražský, vyšehradský a olomoucký, protonotář královské kanceláře Václava II. U něho lze předně prokázat že působil v kance-

45 Dalším záporným důvodem je charakteristika písma, které se liší od charakteru písma ve strahovských listinách.

46 Viz pozn. 38.

47 Mistr Traján je doložen jen jako kanovník pražský a ne také jako vyšehradský. Viz P o d l a h a , A. : *Series praepositorum, decanorum, archidiaconorum aliorumque praelatorum et canonicorum s. metropolitanae ecclesiae Pragensis a primordiis usque ad praesentia tempora*. Praha 1912, s. 18 č. 152; zde jsou doložena jeho životní data jen v letech 1277 – 1279.

láři v letech 1283 – 1289 jako osoba jmenovaná ve formulí datum per manus s titulem protonotář prakticky výhradně, ovšem kromě listin tzv. moravského oddělení, kde je od roku 1285 uváděn Jan ze Sadské.⁴⁸ Jako protonotář je po kancléři (jehož fungování je v této době zcela formální⁴⁹) hlavní postavou kanceláře. Jeho postavením je možné vysvětlit konstatovaný výraznější podíl ruky V II 4 na písařské i stylistické produkci kanceláře. Většinu listin psal Jindřich, Velislav jako datář měl z titulu své funkce zřejmě jiné povinnosti,⁵⁰ pouze hlavní výkonnou sílu kanceláře přležitostně doplňoval. Společným fungováním v kanceláři můžeme vysvětlit ovlivnění písma i stylu písaře a notáře V II 4 mistrem Jindřichem.⁵¹

Lze ovšem také prokázat Velislavův blízký poměr k mistru Jindřichovi i jinak. Jde se tu opřít o společné vystupování při řešení sporu uvnitř vyšehradské kapituly, kdy oba dva vystupují zároveň jako rozhodčí a text pramene je navíc připomíná v těsné souvislosti.⁵² V dalších písemnostech, které se týkají tohoto sporu, v nichž Jindřich ani Velislav nejsou jmenováni v rolích rozhodčích, obě ruce (Jindřichova – V II 3 i V II 4) píší některé listiny v tentýž den nebo případně dvojí jejich vyhotovení (listina B: A 1 Jindřich, A 2 vyhotovil písař V II 4).

U některých listin můžeme prokázat jeho osobní přítomnost. V listině E je jmenován přímo, ověření písemností v listině I se stalo „presentibus ... magistris Welizlao Boemie et Iohanne Moraue prothonotariis“. Při rozboru jsme tu navíc vysledovali kromě určitých náznaků spojitostí s listinami F a G i stylistický podíl na textu od Jana ze Sadské, protonotáře moravského oddělení kanceláře. Předpokládáme tedy, že šlo o společné dílo V II 4 a Jana. Také v listině z 27. ledna 1288, o níž bylo prokázáno, že přísluší k notářskému dílu našeho písaře, je mistr Velislav přímo jmenován mezi svědky. V kusech F, G a v listině z 12. září 1284, kterou lze připojit k jeho dílu,⁵³ je uveden v DPM formulí.

Listiny A a B jmenují Velislava jako viceděkana vyšehradské kapituly, přítomného u jednání, a spolu s dalšími uvedeného jako rozhodčí ve vnitřním sporu. Vedle Velislava viceděkana jsou v textu jmenováni i spolukanovníci Jindřich a Velislav, dřívější rozhodčí sporu, na jejichž listinu se tento kus odvolává.⁵⁴

48 E m l e r , J. : *Die Kanzlei der böhmischen Könige Přemysl Ottokars II. und Wenzels II.* Praha 1887, s. 45 n. P o j s l , M. – Ř e h o l k a , I. – S u l i t k o v á , L. : *Panovnická kancelář*, s. 321.

49 Kancléř Petr se pravděpodobně stáhl do ústraní, protože jak jmenovitě, tak také stylisticky jej není možné při projednávání důležitých panovnických záležitostí zachytit. Pouze jako kroměřížský kanovník se občas v pramenech mihne.

50 Funkce a povinnosti osoby jmenované v DPM formulí nejsou dosud uspokojivě vysvětleny. Naposledy k tomuto tématu S v i t á k , Z. : *Formule „datum per manus“ v listinách přemyslovského období (do roku 1253)*. Netištěná diplomová práce, Brno 1986.

51 Tato grafická podobnost, ale i zřetelné ovlivnění stylu, umožňuje dokonce uvažovat o vztahu učitel (V II 3 tj. mistr Jindřich) – žák (V II 4).

52 1279 dubna 1., Vyšehrad (RBM nemá) „et magistro Heynrico et Welizlao“; 1279 srpna 25., Praha (RBM II, s. 510, č. 1183) „magistri Henrici, prothonotarii regni Boemie, et Welizlay, terre notarii“; 1279 prosince 23., Praha (RBM nemá, A 1, A 2) „magister Heynricus et Welizlaus ... arbitri sive arbitratores“;

53 RBM II, s. 592 č. 1324.

54 Jde o rozhodčí výrok probošta kapituly Gotfrída a mistrů Jindřicha a Velislava z 2. prosince

Přítom se mezi oběma Velislavy neuvádí žádná spojitost. Jedná se tu o odkaz na řešení sporu v minulosti, kde skutečně vystupoval Velislav kanovník, a proto, zřejmě aby byla formální stránka vedení sporu v pořádku, bylo třeba citovat slova předchozí listiny. Prameny ale nikdy neuvádějí oba dva Velislavy vedle sebe v jedné listině, proto můžeme oba dva považovat za jednu osobu. Ač nebývá zvykem, aby osoba takto jmenovaná zároveň písemnost psala, je tu situace poněkud jiná. Text listiny B se totiž opírá o znění listiny A častými citacemi, takže při formulování B muselo A být k dispozici. Text A se potom odvolává na dřívější rozhodčí výrok probošta kapituly Gotfrída a mistrů Jindřicha a Velislava z 2. prosince 1279. Právě důvěrná znalost sporu může být důvodem, proč mohl Velislav listinu B psát, ač je tu jmenován jako jeden z rozhodčích. Ti jsou tu ostatně jmenováni čtyři, takže mohl mít prostor pro sepsání listiny. Z jedenácti listin napsaných písařem V II 4 je Velislav přímo jmenován v šesti.⁵⁵

Jeho životní data lze zatím položit mezi roky 1276 až 1302.⁵⁶ Poprvé se setkáváme s jeho jménem v listině papeže Jana XXI. z 23. listopadu 1276, určené přímo jemu, v níž mu papež slibuje uvolněnou prebendu u pražského kostela.⁵⁷ Od roku 1279 jej můžeme zachytit i mezi vyšehradskými kanovníky,⁵⁸ od roku 1285 i mezi olomouckými.⁵⁹ V letech 1281 a 1282 je jmenován jako viceděkan kapituly vyšehradské,⁶⁰ později se stal děkanem kostela pražského.⁶¹ V roce 1279 je dvakrát jmenován jako „terre notarius“.⁶² Od podzimu 1283 je pravidelně uváděn jako datář v královských listinách s titulem protonotář a to až do podzimu roku 1289. Roku 1288 mu král Václav dává nějaké statky, které přináležejí Velaticím; z listiny ale také vyplývá, že již držel kostel svatého Prokopa na Starém Brně. Písařem této listiny je mistr Jindřich.⁶³ Naposledy se s ním setkáváme v listině z 1. června roku 1302, kterou kapitula vyšehradská žádá papeže o potvrzení nového děkana, od kanovníků zvoleného. Mezi voliteli je uveden také Velislav, jenž svoji konsensní formuli bohužel ale nepřipojil svoji rukou, nýbrž rukou Oldřicha, vikáře vyšehradského probošta Petra.⁶⁴

V minulosti již byl učiněn pokus o nalezení ruky protonotáře Velislava vzhledem k jeho významnému postavení v královské kanceláři, autoři však neměli k dispozici listiny D a E, K považovali za dílo notáře Jindřicha a uvažovali především písemnosti panovnické, které představovaly jádro jejich práce. Proto jejich pokus o ztotožnění, založený především na vyřazovací metodě, není pře-

1279 (RBM nemá).

55 A, B, E, F, G, I.

56 P o d l a h a , A. : *Series*, s. 17, č. 148 uvádí rozmezí 1276–1301.

57 CDB V. 2, s. 521, č. 823.

58 V listině z 1. dubna 1279, Vyšehrad (RBM nemá) „... Gotfrido, ... custodi ipsius Wissegradensis ecclesie, et magistro Heynrico ac Welizlao, eiusdem ecclesie canonicis, ...“

59 RBM II, s. 580, č. 1343.

60 Listiny A a B.

61 RBM II, s. 709, č. 1655; s. 772, č. 1796; s. 784, č. 1826; s. 806, č. 1875.

62 RBM II, s. 507, č. 1180, s. 510, č. 1183.

63 RBM II, s. 623, č. 1451. Pojsl, M. – Řeholka, I. – Sulitková, L. : *Panovnická kancelář*, s. 262.

64 RBM II, s. 825, č. 1922.

svědčivý.⁶⁵ Nelze se také opírat o dvě písemnosti, které sám Velislav vydal, protože obě psala rozdílná ruka.⁶⁶

Je tedy možné konstatovat, že písaři V II 3 a V II 4 (Jindřich a Velislav) působili v královské kanceláři společně. O jejich dominantní pozici svědčí, jak lze prokázat z graficko–stylistického rozboru, že jejich grafická a stylistická produkce pokrývá většinu královských listin z osmdesátých let Václavovy vlády. Ostatní písaři fungují v tomto období v kancelářském prostředí spíše jen příležitostně. Tito dva tvořili tedy výkonné jádro kanceláře, které používalo služeb dalších písařů podle okamžitých potřeb.

Styl v listinách písaře V II 4 (Velislava) je velmi ovlivněn mistrem Jindřichem a jeho osobitosti jsou jen velmi obtížně zachytitelné a odlišitelné od produkce kanceláře, z jejichž zbytkosti se nijak výrazně nevymyká. Proto u některých písemností, jež vyšly z panovnické kanceláře, nebudeme moci určit přímo osobu stylizátora, spíše se musíme v listinách končícího 13. století spokojit s přiřazením listiny ke kancelářské produkci nebo mimo ni.⁶⁷ Patrně se s pokračujícími pracemi na vydávání Českého diplomatáře podaří připojit k dílu písaře V II 4 ještě další listiny, v některých případech musíme ale uvažovat i o společném vyhotovování těchto listin více osobami.

WER WAR EIN SCHREIBER V II 4?

Die Hand des Schreibers V II 4 wurde früher nur in den 4 Urkunden des böhmischen Königs Wenzels II. identifiziert und bekannt. Jetzt bei der Durchforschung des Urkundenmaterials von der Zeitspanne des Interregnums (1278–1283) gelang es diesen engen Urkundenkreis doch auf 11 Urkundenstücke zu verbreiten und die Tätigkeit des Schreibers zwischen den Jahren 1279–1289 hinzuzufügen.

Der Beitrag beschäftigt sich mit dem Studium der graphischen und stilistischen Produktion des Schreibers V II 4 und bemüht sich auch um seine Identifizierung mit einer konkreten Person.

Zufolge der durchgeführten Analyse ist es festzustellen, daß seine Mundart vom Meister Heinrich, dem ehemaligen Prothonotar Königs Přemysl Otakars II., abhängig ist – früher wurden auch einige durch den Schreiber V II 4 ausgefertigten Urkunden zum Schreiberswerk des Meisters Heinrich zugunsten geschrieben. Auch sein Stil wurde von demselben Meister Heinrich stark beeinflusst. Einige Urkunden mündierte der Schreiber V II 4 unter dem Diktat des Heinrichs, andere fertigte er nach den Gewohnheiten der Königskanzlei, die eben Magister Heinrich formierte, aus. Es ist merkwürdig, daß beide manchmal zusammenwirkten – z. B. erste Ausfertigung der Urkunde mündierte Heinrich, zweite V II 4, oder sie fertigten im einen Tag zwei Urkunden für denselben Empfänger aus. Zugleich beide, Meister Heinrich und Schreiber V II 4, mündierten und diktierten

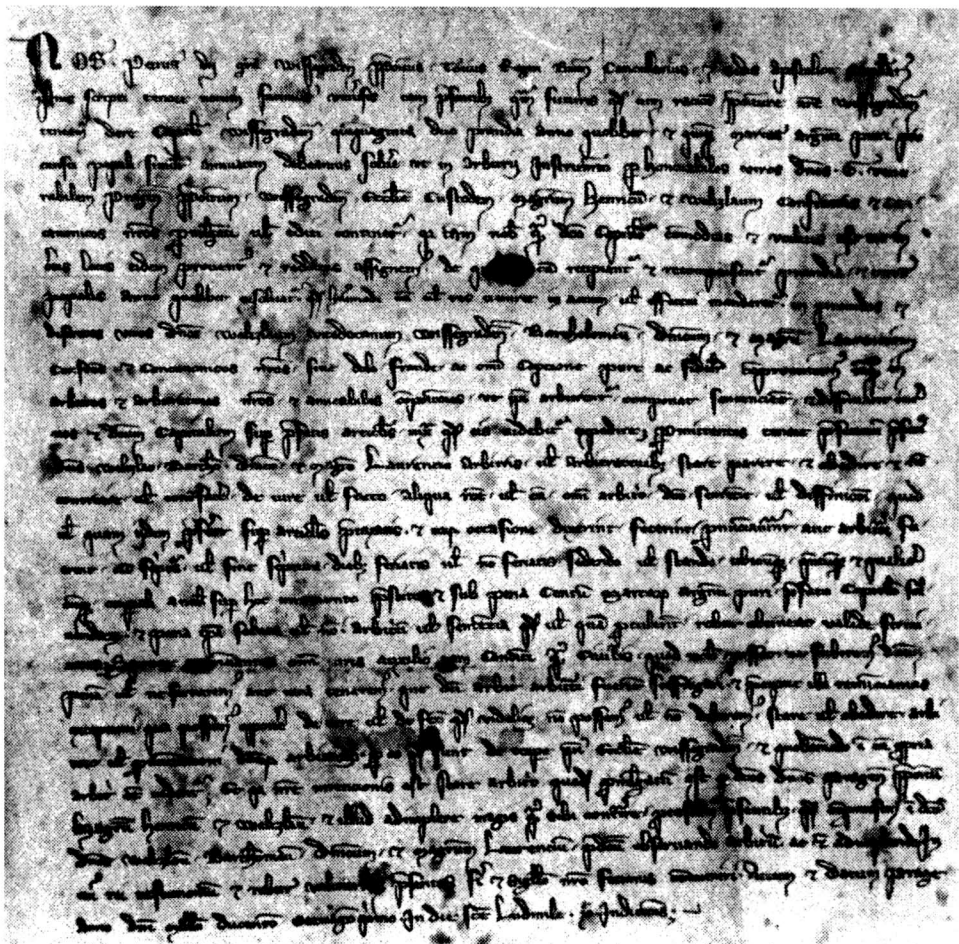
⁶⁵ Pojsl, M. – Řeholka, I. – Sulitková, L.: *Panovnická kancelář*, s. 321 a n. Velislav ztotožněn s rukou V II 6.

⁶⁶ *RBM II*, s. 507, č. 1180; s. 709, č. 1655.

⁶⁷ K tomu srovnej také V a š k ů, V.: *K otázce individuálního stylu v listinách Václava II. a Václava III.* SPFFBU C 7, 1960, s. 75–94.

in achtziger Jahren des 13. Jhdts. die Mehrheit der Königsurkunden des Wenzels II. Es ist zu schließen, daß beide den Kanzleikern in achtziger Jahren schufteten.

Deshalb ist es möglich, die Hand des Schreibers V II 4 mit der Hand des Protonotars der Königskanzlei Meister Welislaw, des Kanonikers im Prag und Vyšehrad, zu identifizieren. In den Urkunden ist auch die Erwähnungen über die Partnerschaft beider Personen nicht nur im Rahmen der Kanzlei, sondern auch bei der Lösung der Innenangelegenheiten des Kapitels im Vyšehrad zu finden. Es ist auch zu beweisen, daß Meister Welislaw bei der Ausfertigung der Mehrheit vom V II 4 geschriebenen Urkunden anwesend war.

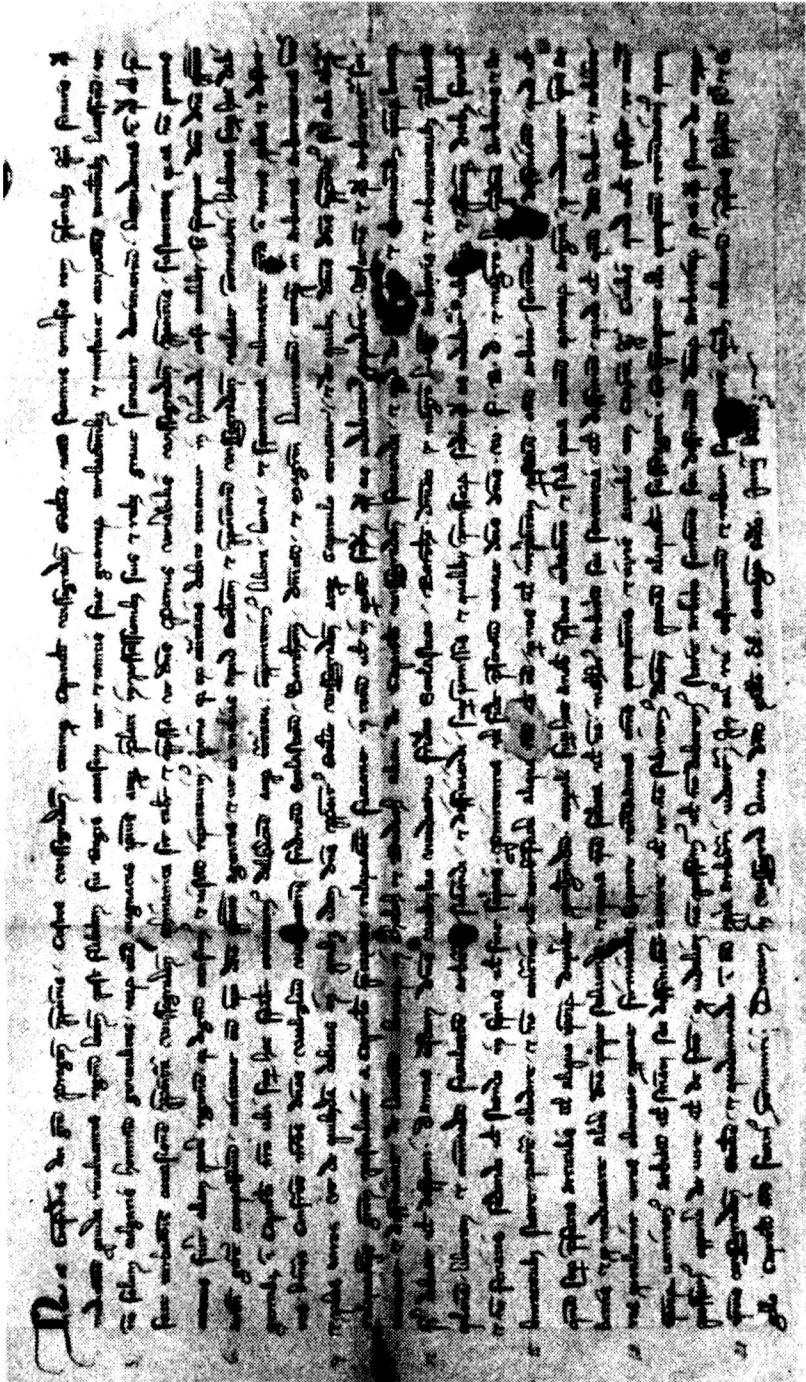

Obr. 1: První výskyt ruky V II 4 – listina A z 16. září 1279.

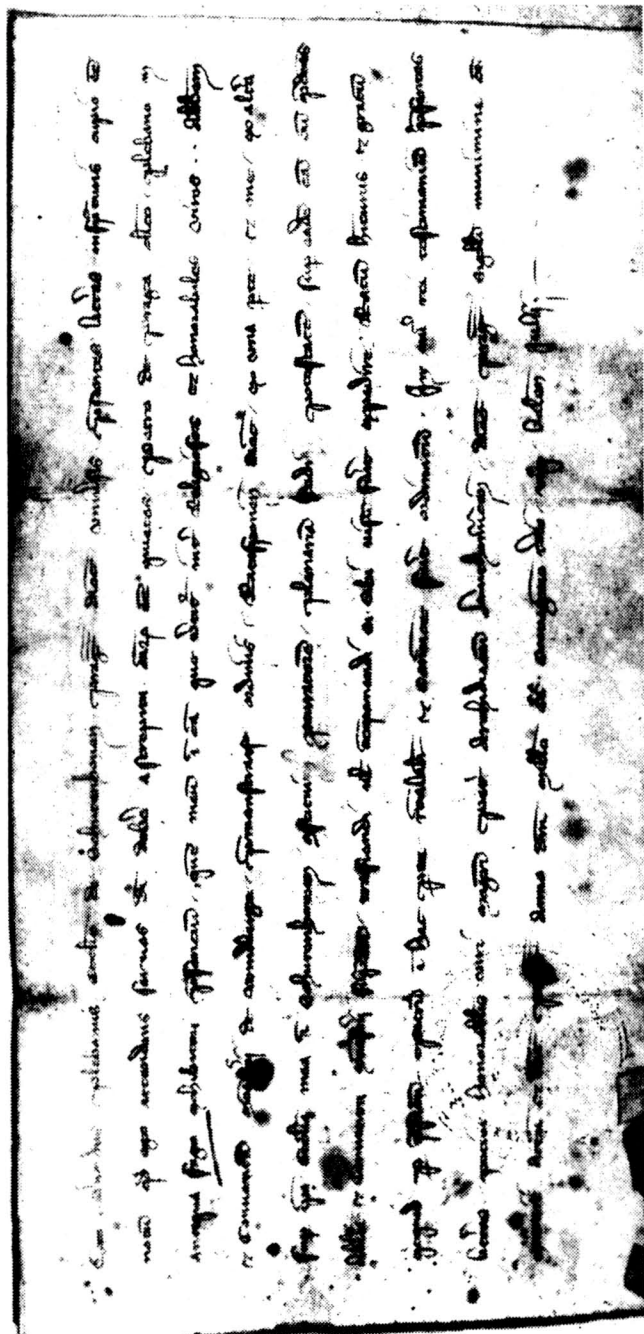
Abb. 1: Erste von der Hand V II 4 geschriebene Urkunde (A) – 16. März 1279.

Obr. 2: Listina B z 1. června 1282 – vyhotovení A1, ruka notáře Jindřicha.

Abb. 2: Urkunde B vom 1. Juni 1282 – Ausfertigung A1, Hand des Meisters Henrich.

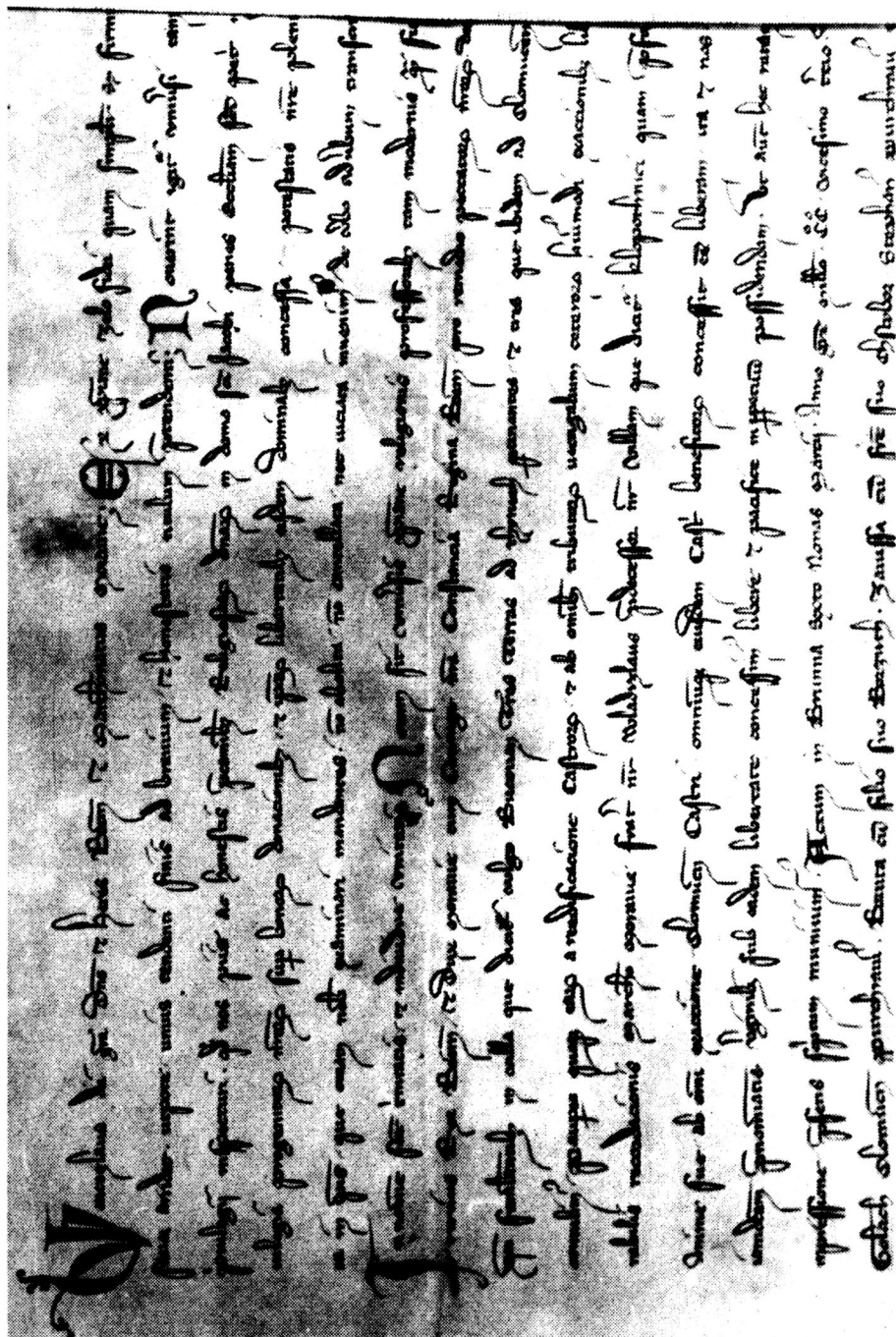

Obr. 3: Listina B z 1. června 1282 – vyhotovení A2, ruka V II 4 (Velislav).
 Abb. 3: Urkunde B vom 1. Juni 1282 – Ausfertigung A2, Hand des V II 4 (Meister Welislaw).

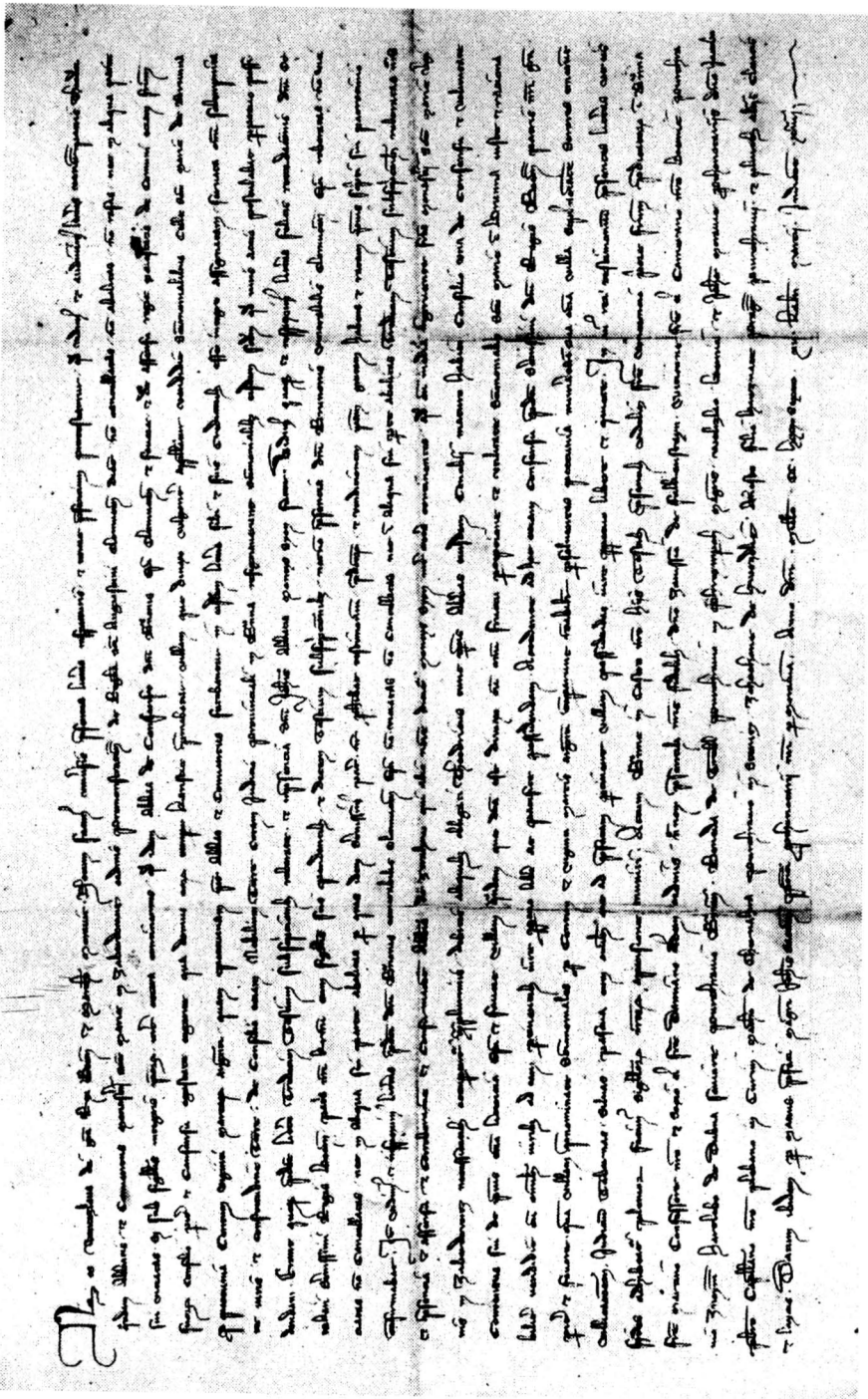

Obr. 4: Listina D ze 14. června 1283 – plebán v Sušici Bernard pověřuje pražského klerika Petra, aby jej zastupoval ve sporu.

Abb. 4: Urkunde D vom 14. Juli 1283 – Pfarrer im Sušice Bernhard beauftraget den Klerik Peter mit der Vertretung im Streit verfahren.

Obr. 6: Listina G z 28. září 1284 – Václav II. pro klášter sv. Jakuba v Olomouci.
 Abb. 6: Detail aus der Urkunde G vom 28. August 1284 – König Wenzel II. für Kloster
 St. Jakob im Olomouc.

Obr. 7: Listina K z 28. února 1286 – Slib věrnosti Gerharda z Obfan.

Abb. 7: Urkunde K vom 28. Februar 1286 – Vertraungsurkunde des Gerhard von Obfan.

